

УДК 37.014.6:005.642.4

ІДЕЇ М.О.КОРФА В КОНТЕКСТІ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Ярошук Л.Г.

У статті розкрито педагогічні ідеї барона М.О.Корфа, що стосуються проблеми моніторингу якості освіти, адже він перший в Україні та Росії започаткував перевірку знань селян та учнів.

Ключові слова: моніторинг, знання, методика, бесіда, педагогічні ідеї.

В статье раскрыты педагогические идеи барона М.О.Корфа, касающиеся проблемы мониторинга качества образования, ведь он первый в Украине и России положил начало проверке знаний крестьян и учеников.

Ключевые слова: мониторинг, знания, методика, беседа, педагогические идеи.

The author of the article elucidates M.O.Korf's pedagogical ideas pertaining to the problem of monitoring the quality of education, since he was the first in Ukraine and Russia to introduce assessment of knowledge of students and peasants.

Key words: monitoring, knowledge, methods, conversation, pedagogical ideas.

Обґрунтування наукової проблеми передбачає розкриття педагогічних ідей барона М.О.Корфа, що стосуються проблеми моніторингу якості освіти, адже він перший в Україні та Росії започаткував перевірку знань селян та учнів.

Аналіз досліджень і публікацій

Історією, теорією та практикою застосування освітнього моніторингу займалися В.Аванесов, В.Байденко, В.Вікторов, В.Вербець, П.Дмитренко, Т.Єсенкова, В.Кальней, В.Кадневський, О.Касьянова, О.Локшина, Т.Лукіна, О.Ляшенко, О. Майоров, Т.Невілл Послтвейт, О.Островерх, О.Патрикєєва, А.Субетто, А.Севрук, А.Тайджнман, Д.Уїлмс, С.Шишов, Р.Яков та ін.

Педагогічну спадщину М.О.Корфа досліджували М.Антошак, Л.Гуцал, К.Єльніцький, В.Жилінський, І.Кочергін, І.Кушніренко, М.Песковський, С.Саяпіна, І.Шумілова та ін.

Дослідження наукової та педагогічної літератури з проблем моніторингу свідчить про неоднозначне сприйняття цього поняття.

Метою нашої статті є вивчення педагогічних ідей М.Корфа та їх вплив на сучасний моніторинг якості освіти.

Результати дослідження

Це поняття не має точного, однозначного тлумачення, оскільки застосовується в різних сферах науково-практичної діяльності людини.

“Моніторинг” (з англ. monitoring – контроль, відстеження) – це і форма дослідження і спосіб забезпечення сфери управління своєчасною та якісною інформацією [8, с. 229].

У педагогічній літературі термін “моніторинг” вживають у значенні відстеження результативності навчально-виховного процесу (моніторинг

навчальних досягнень учнів); інколи під ним розуміють звичайний педагогічний контроль (моніторинг успішності учнів з предмету); частіше його використовують для вивчення певних параметрів функціонування системи освіти чи окремих її елементів або суб'єктів освітнього процесу (моніторинг якості підготовки фахівців з певної спеціальності, моніторинг матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів, стану здоров'я учнів тощо). Тому моніторинг має статус дослідження, а не емпіричного збору інформації про певні характеристики та властивості освітньої системи.

Моніторинг сьогодні став самостійним напрямом управлінської діяльності в освіті, у якому проходить інтеграція вимірювань, досліджень, експерименту, інформатики та управління [2].

Моніторингова система набула комплексного, цілісного характеру.

У загальному розумінні моніторинг можна визначити як постійне спостереження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або вихідному стану.

Професор О.І.Ляшенко стверджує, що “моніторинг в освіті – це інструментальний засіб оцінювання, завдяки якому формулюються висновки і судження щодо кількісних і якісних показників розвитку досліджуваного об'єкта. Тому йому властиві ознаки технологічного процесу, в якому діють процедури і методики, характерні для різних способів збирання й обробки даних та поширення інформації. За технологічним аспектом моніторинг схожий із соціологічним дослідженням, проте має більш широкий спектр завдань і засобів, що йому

притаманні, з-поміж яких найпоширенішим є тестування” [11, с. 128].

З’ясуємо історію становлення моніторингу в освіті. Т.Лукіна стверджує, що вона поділяється на чотири етапи.

Перший етап: 30–50-ті рр. XX ст. Американська асоціація поступної освіти (Progressive Education Association in United States) за допомогою моніторингу дослідила рівень підготовки випускників 30 шкіл, їхні афективні риси (суспільну позицію та критичне мислення).

Другий етап: 60–70-ті рр. XX ст. Міжнародна асоціація зі шкільної успішності (International Education Association) започаткувала міжнародні порівняльні моніторингові дослідження у сфері освіти.

Третій етап: 80–90-ті рр. XX ст. Актуальними стають проблеми визначення рентабельності, організації ефективного управління ресурсами, оцінювання продуктивності забезпечення освітніх систем. Якість освіти перетворюється на політичну категорію.

Четвертий етап: з 90-х рр. XX ст. до наших днів. Цей етап ознаменований спрямованістю на політичну підтримку та наукову обґрунтованість досліджень [10, с. 13].

Отже, моніторинг бере свій початок з 30–50-х рр. XX ст. з США. Проте ми погоджуємося з дослідниками педагогічної спадщини барона М.О.Корфа М.Антошак [1, с. 113], І.Кушніренком та В.Жилінським [7, с. 199–201], які стверджують у своїх дослідженнях те, що ще влітку 1880 р. земський діяч барон М.Корф, повернувшись із Женеви, почав зовсім нову і дуже важливу для освіти справу. Він задумав перевірити (провести моніторинг) наскільки міцна освіта, яку дають учням у новій земській школі. З цією метою він особисто провів екзамен у шести різних населених пунктах Маріупольського та Олександрійського повітів дорослим селянам, які закінчили курс при перших випусках шкіл, тобто біля 14 років назад.

“Весною треба об’їхати свою дільницю для екзамену, щоб опитати всіх учнів без винятку, з усіх предметів навчання” [7, с. 241], – радить М.О.Корф членам повітової училищної ради.

Щодо методики опитування учнів, то екзаменатор не повинен ускладнювати відповіді дітей формулюванням питань. “Будь-яке питання, – писав М.Корф, – повинно пропонуватися ясно, просто й змінюватися до тих пір, поки учень не зрозуміє екзаменатора” [7, с. 242].

Ставлення екзаменатора до дітей має бути наповнене великим почуттям любові. “Якщо тільки ви самі не любите дітей, то ви будете не екзаменатором, а катом, і місце ваше не в школі” [7, с. 242]. Думки М.Корфа про порядок і методику проведення екзаменів суттєво відрізнялись від тієї офіційної системи перевірки знань учнів, яка побудована на засадах суворості дисципліни, страху і бездушного, бюрократичного ставлення екзаменатора до учнів. У той же час він був дуже далекий від будь-яких ліберальних настроїв під час перевірки знань і вимагав об’єктивного підходу до кожного учня [14, с. 209–215].

Одночасно з бароном Корфом, на його прохання і за його програмою, провела подібний дослід

відомий діяч народної освіти графиня П.С.Уварова, яка давно листувалася з бароном, у ряді шкіл Смоленської, Володимирівської і Московської губерній.

Усього у п’яти губерніях перевірили знання у близько 500 дорослих селян. Після чого Корф дійшов висновку, що “ходячее мнение, будто наши школьники весьма скоро вполне разучиваются, должно замолчать навсегда, как не соответствующее действительности” [6, с. 84].

Так, у Бердянському повіті, за підготовленими бароном Корфом питаннями та бланками відповідей, відбувалося опитування селян, здійснював його представник предводителя дворянства К.В.Ковалевський.

Було проекзаменовано 184 чоловіки, жителів селищ Покровка, Вознесенка, Астраханка, Андріївка, Миколаївка. Опитувалися селяни, які закінчували школу не менше двох років тому. Перевірка-опитування відбувалася таким чином: селяни отримували бланки із запитаннями, серед яких були анкетні дані, завдання з арифметики, письма та читання [1, с. 113].

Найкращі результати виявилися з читання (екзаменатор пояснював це використанням звукового способу навчання за М.Корфом), гірші – з арифметики та письма. К.В.Ковалевський зробив висновок: “... витрати на шкільну справу будуть виправданими, якщо селяни після закінчення народного училища матимуть змогу протягом декількох зим повторювати вивчене, поповнювати свої знання засобом читання книг” [15, с. 471]. Результати опитування було надіслано Управі та М.О.Корфу. Загалом було опитано близько 500 дорослих селян [1, с. 114].

Отримані результати на основі об’єктивних спостережень дали можливість з’ясувати, що з часом уміння та навички селянами частково втрачалися. Селяни, які вчилися лише одну зиму, на час перевірки стали майже безграмотними. Тільки ті з них, що займалися самоосвітою, зберегли навички читати й писати. Міцнішими були знання тих селян, у навчанні яких учителі дотримувалися умов правильного викладання [4, с. 14–16]. М.О.Корф дійшов висновку, що дорослим селянам, які закінчили “корфовську” трирічку в підлітковому віці, потрібно дати можливість повторити, поглибити набуті знання та навички.

Як зазначав М.Л.Песковський: “Горячая пропаганда барона Корфа в пользу упрочения и освежения уровня элементарных познаний взрослого крестьянского населения на несколько лет опередила подобную же пропаганду в скандинавских государствах” [13].

Як член повітової училищної ради М.О.Корф сам проводив перевірочні іспити, визначаючи якість навчання школярів. “Проверочное испытание, – писав він, – есть праздник для детей, которого они ожидают не только без всякой робости, но и с величайшим восторгом и нетерпением... Входим во Времьевскую школу: все дети встают и весело произносят “здравствуйте”, таков давний обычай этой школы, которая таким образом приветствует всякого крестьянина, входящего в школу... Для крестьян же, посещающих школу для того, “чтобы послушать, как хлопцы учатся”, во Времьевской школе поставлена особая скамья...”

Вошедши в школу, мы застаём перед каждым из 63 учеников одновременно налинованные листы бумаги для письменной работы во время экзамена; аспидные доски и книги для чтения тоже одновременно положены на ученические скамьи дежурными по школе, чтобы менее затрачивалось времени на раздачу учебных пособий... Ни за письменные, ни за устные ответы им не ставлю никаких отметок, исключая сочинения старшего класса... Всё проверочное испытание ведется мною так, чтобы все классы были непрерывно заняты, благодаря чему и детям весело и экзаменатор успевает все проверить без лишнего утомления детей" [9, с. 203].

Свою ідею М.Корф починає розвивати на сторінках періодичних видань. У жовтні 1881 р. в журналі "Русская мысль" з'являється його стаття "Образовательный уровень взрослых грамотных крестьян". Тут автор подає звіт про перевірку повітів. У тому ж місяці "Вестник Европы" друкує звіт М.Корфа про стан народної освіти в Бердянському повіті, де автор знову звертається до ідеї необхідності перевірки знань селян [15, с. 470].

Спробуємо розглянути як же барон М.О.Корф перевіряв знання спочатку селян, а пізніше й учнів початкової школи. У звіті він писав: "Ні до чого не привело б, якби, наприклад, учитель, повторюючи вправи "Рідного слова", сказав учню: "Назви мені тварин або назви коштовні метали. Обмежуватись подібними запитаннями – означає, вивчати лише напам'ять, а вчитель повинен впливати на мислення. Прагнучи поліпшити працю вчителів, пропонує складені зразки питань для повторення пройдених уроків "Рідного слова" [12, с. 140].

У формі бесіди М.О.Корф пропонує перевірити якість знань учнів. Питання для бесіди поділяє на дві категорії:

1) ті, які аналітично називають предмет і пропонують дитині визначити його ознаку:

Питання. У що ти одягнений?

Відповідь. У кожух.

Питання. Що таке кожух?

Відповідь. Сукня.

Питання. З чого він зроблений?

Відповідь. Зі шкіри вівці.

Питання. Що таке шкіра вівці?

Відповідь. Частина вівці.

Питання. Що таке вівця?

Відповідь. Домашня, чотиринога, трав'яїдна тварина.

Питання. Чому ти називаєш її домашньою твариною?

Відповідь. Вона живе вдома.

Питання. Ні, вона майже цілий рік у степу. Чому ж таки домашня?

Відповідь. Вівця ручна, взимку живе вдома, приносить людині користь.

Питання. Чому ти називаєш вівцю чотириногою твариною?

Відповідь. У неї 4 ноги.

Питання. Якби вівця зламала собі одну ногу, або їй одну ногу відрубали, то скільки б у неї було ніг?

Відповідь. 3.

Питання. Як би ти в такому випадку назвав вівцю за кількістю ніг?

Відповідь. Чотириногою.

Питання. Але ж у вівці 3 ноги, а не 4.

Відповідь. Вона народжується з 4 ногами, а тому й називається чотириногою.

Питання. Чому називаєш ти вівцю твариною трав'яїдною?

2) ті, які синтетично перераховують ознаки, не називаючи предмета, і пропонують мисленню дитини відтворити предмет за його ознаками:

Питання. Летить у повітрі тварина без пір'я, але з крилами: що я маю на увазі?

Відповідь. Комаха.

Питання. Які відомі тобі дерева мають таку ж назву, як і їхні плоди?

Відповідь. Груша, слива, вишня [16, с. 509–515].

У репринтному виданні "Наш друг. Малютка", упорядник І.Ф.Шумілова, подано такі приклади запитань для перевірки знань.

Питання. Що можна плавити?

Відповідь. Скло, пісок, мідь, золото, срібло, олово, кремій, сіль, тобто різні мінерали [5, с. 56].

Питання. Хто знищує гризунів?

Відповідь. Кішка, ховрах, ласка, вуж, гадюка [5, с. 70].

Питання. Хто знищує комах?

Відповідь. Павук, курка, качка [5, с. 70].

Питання. Хто возить людину?

Відповідь. Кінь, віл, осел, олень, собака, страус, верблюд, слон [5, с. 138].

Питання. Знищують тварин, які шкодять рослинам

Відповідь: а) у повітрі вдень: птахи;

б) у повітрі вночі: кажани;

в) на поверхні землі вдень: жаби, птахи, лисиці;

г) на поверхні землі вночі: ховрах, ласка, жаба, їжак, сова;

д) на деревах: птахи;

е) під землею: кріт [5, с. 178].

Питання. Чи багато корисної гусіні?

Відповідь. Шовкопряд [5, с. 197].

Питання. Шкідливі комахи.

Відповідь. Муха, блоха, клоп, воша, тарган, хрущ, хлібний жук, саранча, гедзь [5, с. 214].

Як бачимо з наведених прикладів, вони дуже нагадують теперішні тестові завдання.

Крім цього, М.О.Корф намагався забезпечити школи кмітливими творчими викладачами. З цією метою він проводив досить цікаві заходи: сам особисто відбирав (переважно з сільської молоді) осіб зацікавлених в отриманні знань і підвищенні рівня свого розвитку, а також схильних до педагогічної діяльності, і готував їх до зайняття посад викладачів у початкових школах. М.О.Корф перевіряв рівень їх знань, а тим, хто вдало пройшов іспити, видавав посвідчення на право викладати в початкових школах і влаштовував їх на роботу. Потім він підтримував із ними зв'язки. Два рази на рік – восени, на початку навчального року, – він їздив по школах, відвідував уроки, проводив їх ретельний аналіз, перевіряв знання учнів, надавав учителям практичні поради щодо підвищення рівня та якості проведення уроків, проводив сам показові уроки, влаштовував учительські з'їзди [3, с. 61].

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що педагогічні ідеї барона М.О.Корфа можна вважати підґрунтям розробки сучасної теорії та практики моніторингу якості освіти, адже він проводив моніторинг знань ще в XIX ст., тобто значно раніше за Американську асоціацію поступної освіти.

Серед **перспективних розвідок** у даному напрямі – проблема рівневого характеру засвоєння знань в ідеях М.О.Корфа.

Література

1. Антошак М. М. Недільні повторювальні школи М.О.Корфа / М. М. Антошак // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Вип. ХІХ. – Запоріжжя. – 2006. – С. 113–119.
2. Боровкова Т. И. Мониторинг развития системы образования. Часть 1. Теоретические аспекты : учеб. пособ. / Т. И. Боровкова, И. А. Морев. – Владивосток : Изд-во Дальневосточного университета, 2004. – 150 с.
3. Вітвицька С. С. Дидактичні погляди видатних українських педагогів (друга половина ХІХ перша половина ХХ століття) : метод. посіб. / С. С. Вітвицька, О. С. Березюк, З. А. Осадча. – Житомир : ЖДУ, 2005. – 190 с.
4. Ельницкий К. В. Барон Николай Александрович Корф (к 20-летию со дня смерти) / Константин Васильевич Ельницкий. – Воронеж, 1903. – С. 14–16.
5. Корф М. О. Наш друг. Малютка / М. О. Корф ; упор. І. Ф. Шумілова. – Запоріжжя : Просвіта, 2010. – 18+256+115+8+38 с.
6. Корф Н. А. Первые воскресные повторительные школы / Н. А. Корф // Русская мысль. – 1882. – № VIII. – С. 81–84.
7. Корф Н. А. Русская начальная школа. Руководство для земских гласных и учителей сельских школ / Николай Александрович Корф. – СПб. : Изд. Д.Е.Кожанчикова, 1872. – 274 с.
8. Кухар Л. О. Теоретичні аспекти освітнього моніторингу / Л. О. Кухар // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 5 “Педагогічні науки: реалії та перспективи”. – Вип. 22 : зб. наук. пр. / за ред. В. П. Сергієнка. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – С. 229.
9. Кушніренко І. К. М.О.Корф: справа всього життя / Іван Кирилович Кушніренко, Володимир Ілліч Жилінський. – Запоріжжя : Дніпропетровський металург, 2011. – 300 с.
10. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти : теорія і практика / Тетяна Лукіна. – К. : Вид. дім “Шкіл. світ” ; вид. Л. Галіцина, 2006. – 128 с.
11. Ляшенко О. І. Організаційно-методичні засади оцінювання якості освіти / О. І. Ляшенко ; Академія педагогічних наук України. – К. : Педагогічна думка, 2007. – С. 128–134.
12. Отчет Александровского уездного училищного совета о состоянии народного образования в уезде за 1882–1883 года / авт. текста Н. Корф. – Александровск, 1883. – 284 с.
13. Песковский М. Л. Барон Н.А.Корф, его жизнь и общественная деятельность // Матвей Леонтьевич Песковский. – СПб., 1893. – 95 с.
14. Саяпіна С. А. Погляди М.Корфа щодо організації навчального процесу в земській школі (друга половина ХІХ ст.) / С. А. Саяпіна // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2010. – № 4. – С. 209–215.
15. Сборник Постановлений Бердянского Уездного земского собрания с 1866 по 1908 год. – М., 1910. – С. 469–471.
16. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения : в 6 т. / [сост. С. Ф. Егоров]. – М. : Педагогика, 1989. Т. 4. – 1989. – 528 с.